

Список використаних джерел:

1. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Закон України від 21.08.2024 р. *Офіційний вісник України*. 2024. № 80. Ст. 4665.
2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09. 2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014 р. № 40. Ст. 2021.
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.
4. Лисик В. М. Правовий Статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві: *монографія*. Одеса: Фенікс, 2012. 208 с.
5. Угода між Кабінетом Міністрів України та Міжнародним кримінальним судом про створення Офісу Міжнародного кримінального суду в Україні від 23.03.2023 р. *Офіційний вісник України*. 2023. № 40. Ст. 2204.
6. Про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду: угода від 10.09.2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 12. Ст. 342.

Володимир ПИЩИДА,
докторант кафедри
адміністративного права і процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ
ТА РОЗПОРЯДЖЕННЯМ ПУБЛІЧНИМ МАЙНО**

Публічне майно – одна з головних категорій у нашому житті, адже саме ним усі ми користуємося щодня незалежно від нашого бажання. Об'єктами публічного майна є площі, вулиці, проїзди, дороги, парки, сквери, споруди, автодороги, ринки, тобто всі об'єкти матеріального світу, якими володіє держава та суспільство. Якщо говорити про повноцінне нормативно-правове забезпечення відносин, пов'язаних з використанням та розпорядженням публічним майном, то воно у правових реаліях нашої держави майже відсутнє. І взагалі більш нормативно застосовується категорія «публічна власність». Для досягнення мети та завдань дослідження в рамках цієї статті доцільно визначити нормативно-правове регулювання відносин, пов'язаних з використанням та розпорядженням публічного майна у національній правовій доктрині та правовому полі зарубіжних країн.

Так, відповідно до ст. 190 ЦК України майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки

[1]. Стаття 136 ГК України визначає майно як сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються або використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються у їхньому балансі або враховуються в інших, передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів [2]. У Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності під поняттям «майно» розуміють будь-які активи, матеріальні чи нематеріальні, рухомі чи нерухомі, виражені в речах чи правах, а також юридичні документи чи акти, що підтверджують право на такі активи чи інтерес у них [3]. У нормах чинної Конституції така градація чітко не простежується, проте виділяється власність українського народу (ст. 13), державна власність (ст.ст. 13, 41), комунальна власність (ст.ст. 41, 142, 143), приватна власність (ст.41) [4]. Кожна з форм публічної власності має певне нормативне закріплення. Так, у статті 13 Конституції України визначено, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, що знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності українського народу. Від імені українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією [4]. Закон України «Про управління об'єктами державної власності» від 21 вересня 2006 року № 185-V [5] визначає перелік об'єктів державної власності та покладає обов'язок на здійснення управління ними від імені держави на Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) та інші органи виконавчої влади (далі – ОВВ). Об'єкти власності територіальних громад частково визначені у статті 142 Конституції України, у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР [6], у статті 16 фактично продубльовано зміст норми статті 142 Конституції України, без зазначення чіткого переліку видів майна територіальних громад. Таким чином, слід констатувати, що в національному законодавстві неврегульованим залишається поняття, ознаки публічного майна, перелік публічного майна та публічної власності.

Щодо зарубіжного досвіду нормативно-правового регулювання відносин, пов'язаних з використанням та розпорядженням публічним майном, то слід зазначити, що єдиного підходу у регулюванні відносин публічної власності (і, зокрема, використання публічного майна) не вироблено, хоча в кожній країні є свої особливості правового регулювання публічного майна. Наприклад, законодавче забезпечення відносин публічної власності у Франції істотно відрізняється від інших країн ЄС наявністю кодифікованих актів, а саме Кодексу державної власності Франції (1962 р.) та Кодексу експропріації для публічної користі (1967 р.) [7]. На рівні Конституції цієї країни в абзаці 9 преамбули Конституції від 27 жовтня 1946 р. визначено, що будь-яке майно, підприємство, експлуатація якого здійснюється публічною службою або є фактичною монополією, має бути власністю громади [8, с. 498].

Для більшості зарубіжних країн, у тому числі й країн-членів ЄС, насамперед характерне закріплення конституційних принципів відносин публічної власності, загалом, та правового режиму об'єктів публічної власності, зокрема. Так, Конституцією Болгарії 1991 р. у п. 2 ст. 17 встановлюються дві форми власності: приватна та публічна. Публічна власність представлена об'єктами, що є виключною власністю Республіки. Згідно з Конституцією Болгарії органам державної влади може бути надано майно для виконання своїх функцій, а також інше майно, призначене для постійного задоволення загальнонаціональних потреб. Воно може бути відчужено, обтяжене речовими правами і придбано за давністю володіння [9]. Законом Болгарії «Про державну власність» від 21.05.1996 р. у ст. 2 визначено об'єкти державної (публічної власності), до яких віднесено: об'єкти нерухомості, які набувають органи державної влади при виконанні ними своїх функцій; державне майно, яке належним чином закріплене як пам'ятки культури світового чи національного значення; будь-яке інше майно, призначене служити постійним суспільним потребам та має загальнонаціональне значення». У ст. 15 зазначено, що об'єкти нерухомості, що становлять публічну власність, повинні використовуватися державними органами для задоволення суспільних потреб та слугувати публічним інтересам суспільства [8, с. 84]. Так, згідно зі ст. 132 Конституції Іспанії 1978 року, прибережна смуга, пляжі, природні ресурси економічної зони та континентальний шельф є лише державною власністю, допускаючи можливість встановлення законами статусу державної власності та на інші види об'єктів власності, у тому числі у процесі націоналізації [8, с. 33 – 34].

Відповідно до Конституції Португалії до публічної власності віднесено: територіальні води та дно під ними, континентальний шельф, а також озера, інші природні водоймища, проточні судноплавні та сплавні води та їх дно; шари атмосфери над територією, що знаходяться вище за рівень, до якого повітряний стовп визнається за власником або відноситься до поверхні ділянки; поклади з корисними копалинами, джерела мінеральних лікувальних вод, природні порожнини землі, існуючі під поверхнею; виняток становлять природний камінь та інші нерудні матеріали, які зазвичай використовуються в будівництві; дороги; національні залізниці; інше майно, віднесене до цієї категорії законом. А вже на рівні окремих законів визначено види публічного майна, яке перебуває у володінні держави, автономних областей та місцевих органів влади, а також його режим та умови використання [8, с. 333, 334]. Відповідно до ст. 135 Конституції Румунії публічна власність належить державі або адміністративно-територіальним одиницям. До публічного майна віднесено багатства надр будь-якого характеру, шляхи сполучення, повітряний простір, води з можливим для освоєння енергетичним потенціалом та води, які можуть бути використані в публічних інтересах, пляжі, територіальне море, природні ресурси економічної зони та континентального шельфу, а також інші, встановлені законом блага. Публічне майно може

передаватися в управління автономним державним монополіям або громадським установам, а також здаватися в концесію або в оренду [8, с. 44]. Тут слід зазначити, що сам договір концесії є публічно-правовим (адміністративним) договором.

У Канаді право публічної власності закріплено лише на рівні конституційних актів, консолідованих у єдиний текст і прийнятими у період із 1867 по 1982 р. [8, с. 334]. Публічне майно ділиться на майно загальнодержавне та муніципальне (майно провінцій). Так, земля, надра, корисні копалини, які перебувають у муніципальній власності, відносяться та використовуються тими провінціями, де ці об'єкти безпосередньо розташовані (ст. 109). Провінції зберігають за собою належну їм публічну власність, за винятком випадків, коли держава має право приймати на себе управління публічною власністю, яка потрібна для зміцнення та захисту інтересів країни. Ще однією країною, у якій більшість публічного майна перебуває у руках місцевої влади, є США. Питома вага останнього у загальній сукупності майна, що має публічний характер, ще у 80-х роках становила 75 %. До публічного майна, що перебуває у власності держави, віднесені об'єкти, що знаходяться на землях державної власності та мають стратегічне значення (наприклад, національне агентство дослідження космічного простору – англ. National Aeronautics and Space Administration, скор. NASA), або мають оборонне значення (військові бази, аеродроми, військова техніка, морські порти), поштова служба, іригаційні споруди, дороги, порти, електростанції, наукові та дослідницькі центри. Вартість активів державного майна США зараз становить понад 30 % національного багатства країни, федеральний уряд є найбільшим страховим агентом.

Підсумовуючи, слід зазначити, що досвід правового регулювання відносин використання публічного майна в зарубіжних країнах свідчить про те, що, по-перше, на конституційному рівні здійснюється градація публічного майна на загальнодержавне та муніципальне, по-друге, на рівні окремих законів, які найчастіше носять кодифікований характер, урегульовано статус державного майна та майна територіальних громад, а також порядок розпорядження ним відповідними суб'єктами публічної адміністрації (передача в концесію), а також питання залучення приватного майна до тимчасової публічної власності для задоволення потреб суспільного інтересу. Для України подібний досвід міг би стати передумовою для вдосконалення правових засад використання та розпорядження публічним майном. На нашу думку, це можливо шляхом впровадження двох альтернативних шляхів удосконалення нормотворчості: перший – прийняття комплексного Закону України «Про публічну власність», в якому має бути визначено поняття публічної власності та майна, їх ознак та видів такої власності та майна, порядку його використання та розпорядження; інший – визначення точних ознак, видів публічного майна за його формами в Законі «Про управління об'єктами державної власності» та Законі «Про місцеве самоврядування».

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року. URL: [www.http://zakon2.rada.gov.ua](http://zakon2.rada.gov.ua).
4. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21 вересня 2006 року № 185-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 46. Ст. 456.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст.170.
7. Valette Jean-Paul. Le service public à la française / Valette Jean-Paul. – Paris: Ellipses Edition Marketing S.A., 2000. P. 44.
8. Адміністративне право зарубіжних країн : курс лекцій / О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. Є. Користін та ін. ; за ред. О. В. Кузьменко. К. : Юрінком Інтер, 2014. 528 с.
9. State property act of Republic of Bulgaria // *State Gazette*. – 1996. – 21.05 (№44). URL: <http://www.promiseproject.net/wp/wp/project-library/doc/03-Bulgarian-Legislation/State%20Property%20Act.pdf>.

Олександр РАДЧЕНКО,
доцент кафедри конституційного
і міжнародного права та прав людини
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ВИЗНАННЯ
ПРАВА ГРОМАДЯНИНА НА ЗМІНУ ГРОМАДЯНСТВА
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

В умовах дії правового режиму воєнного стану, запровадженого в Україні 22 лютого 2022 року та неодноразово подовженого Президентом України у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти нашої держави, особливої актуальності набуває питання забезпечення основних (конституційних) прав і свобод людини й громадянина у таких специфічних умовах. Не є винятком і конституційне право особи на громадянство. Посилює актуальність цього питання ще й оголошена в Україні загальна мобілізація, оскільки частина громадян України, насамперед чоловічої статі, не виявляючи бажання виконати свій конституційний обов'язок із захисту Вітчизни з різних мотивів (релігійні переконання, страх перед потенційною загрозою отримати поранення на фронті чи взагалі загинути, недовірою до державних інституцій,